

YASHIL TARAQQIYOT - EKOLOGIK BARQARORLIKKA ASOSLANGAN IQTISODIYOT

Nazarova Munavvar Soatmurod qizi

*Toshkent Iqtisodiyot va Texnologiyalari Universiteti Iqtisodiyot fakulteti katta
o'qituvchisi*

Ziyadullayeva Ruxshona Ruxiddin qizi

Toshkent Iqtisodiyot va Texnologiyalari Universiteti Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Yashil iqtisodiyot atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim yo'nalish sanaladi. Barqaror rivojlanish tamoyillari asosida resurslardan tejamkor foydalanish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish orqali yashil taraqqiyotga erishish mumkin. O'zbekiston bu borada muhim qadamlar qo'yib, yangi strategiyalarni hayotga tatbiq etmoqda.*

Kalit So'zlar: *Yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik, qayta tiklanuvchi energiya, resurs tejash, O'zbekiston, atrof-muhit.*

Abstract: *The green economy aims to ensure economic growth while protecting the environment. Based on the principles of sustainable development, it promotes efficient resource use, environmental safety, and the integration of renewable energy. Uzbekistan is actively advancing in this direction by implementing new strategies and practical solutions.*

Key words: *Green economy, sustainable development, environmental safety, renewable energy, resource efficiency, Uzbekistan, environment.*

Аннотация: *Зелёная экономика направлена на обеспечение экономического роста при одновременной защите окружающей среды. Основываясь на принципах устойчивого развития, она предполагает рациональное использование ресурсов, экологическую безопасность и внедрение возобновляемых источников энергии. Узбекистан активно движется в этом направлении, реализуя новые стратегии и практические меры.*

Ключевые слова: *Зелёная экономика, устойчивое развитие, экологическая безопасность, возобновляемая энергия, эффективность ресурсов, Узбекистан, окружающая среда.*

KIRISH

Global iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning cheklangani va ekologik inqirozlar zamonaviy dunyo iqtisodiyotiga jiddiy chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. An'anaviy iqtisodiy model endi nafaqat atrof-muhitga, balki inson salomatligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda yangi, barqaror yondashuv zarurati kun tartibiga chiqmoqda. Aynan shu nuqtada yashil iqtisodiyot konsepsiyasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Yashil taraqqiyot — bu faqat ekologik tozalik emas, balki iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga qaratilgan kompleks strategiyadir. Bu yondashuv energiya va xomashyo resurslaridan oqilona foydalanishni, chiqindilarni kamaytirishni va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Yashil iqtisodiyot nafaqat global miqyosda, balki har bir

davlatning milliy siyosati va strategik rejalari darajasida ham ustuvor yo`nalishga aylanmoqda. O`zbekiston ham bu boradagi global tendensiyalardan chetda qolmayapti. Oxirgi yillarda mamlakatda ekologik xavfsizlik, resurs tejovchan texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish bo`yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Yashil iqtisodiyotga o`tish nafaqat iqlim muammolariga javob, balki iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yangi ish o`rinlari yaratish va milliy raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatidir. Yashil iqtisodiyot – bu iqtisodiy faoliyatni atrof-muhitni muhofaza qilish tamoyillari asosida tashkil etish, resurslardan samarali va tejab foydalanish, chiqindilarni kamaytirish hamda ijtimoiy barqarorlikni ta`minlashni ko`zlovchi kompleks tizimdir. U global iqlim o`zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi va atrof-muhitning ifloslanishi kabi muammolarni hal qilishga qaratilgan yangi iqtisodiy model sifatida shakllanmoqda. Yashil iqtisodiyotning asosiy vazifasi – iqtisodiy o`sishni ta`minlash bilan birga ekologik barqarorlikni saqlashdir. Bu tamoyil an`anaviy iqtisodiyotdan farq qiladi, chunki u iqtisodiy rivojlanishni tabiat va inson salomatligi bilan muvozanatga keltirishga intiladi.

Yashil iqtisodiyot quyidagi asosiy tamoyillarga tayangan:

- Resurslarni tejamlor va oqilona ishlatish: Suv, energetika va xomashyolardan samarali foydalanish orqali chiqindilarni kamaytirish.
- Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish: Quyosh, shamol, gidroenergetika va boshqa ekologik toza energiya manbalaridan keng foydalanish.
- Chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash: Atrof-muhitni ifloslantirmaslik uchun chiqindilarni saralash, qayta ishlash va minimal chiqindili ishlab chiqarishni yo`lga qo`yish.
- Barqaror ishlab chiqarish va iste`mol: Mahsulotlarning butun hayot sikli davomida ekologik xavfsizlikni ta`minlash.
- Ekologik xavfsizlik va sog`lom yashash muhiti: Havoning tozaligi, suv resurslarining himoyasi va tuproq holatini yaxshilash.
- Yashil ish o`rinlarini yaratish: Ekologiya, qayta ishlash, energetika va boshqa yashil sohalarda yangi bandlik imkoniyatlarini kengaytirish.

Bugungi kunda dunyo miqyosida ekologik muammolar keskinlashib, iqtisodiy taraqqiyot bilan tabiatning barqarorligini ta`minlash dolzarb masalaga aylandi. Yashil iqtisodiyot global miqyosda iqtisodiy o`sish va atrof-muhitni muhofaza qilishni uyg`unlashtiruvchi asosiy tamoyil sifatida qaralmoqda. Iqlim o`zgarishining oldini olish uchun uglerod qazib chiqarish va atmosferaga chiqariladigan zararli gazlar miqdorini kamaytirish zarurati ortib bormoqda. Shu bois, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritish va energiya samaradorligini oshirish yo`lida jiddiy ishlar olib borilmoqda.

Yashil iqtisodiyotning yana bir muhim jihati – tabiiy resurslardan tejamkor foydalanish. Suv, mineral boyliklar, o`rmon va boshqa tabiiy resurslar cheklanganligi sababli ularni barqaror boshqarish jamiyat va iqtisodiyot uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Atrof-muhitni ifloslantirishni kamaytirish va chiqindilarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish esa ekologik xavfsizlikni ta`minlaydi. Shuningdek, yashil iqtisodiyot iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda ham yangi imkoniyatlar yaratadi. Yashil texnologiyalar va innovatsiyalarni rivojlantirish yangi ish o`rinlari yaratishga, eksport salohiyatini oshirishga, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, sog`lom yashash

muhihi barpo etish orqali aholining hayot sifatini yaxshilaydi. Shunday qilib, yashil iqtisodiyot butun dunyo bo'ylab iqtisodiy rivojlanishning yangi modeli sifatida shakllanmoqda. O'zbekiston ham global ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilishda faollik ko'rsatmoqda. Mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlash va atrof-muhitni muhofaza qilishga yo'naltirilgan ko'plab tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Eng avvalo, qayta tiklanuvchi energiya sohasidagi yutuqlar alohida e'tiborga loyiq. Surxondaryo, Qashqadaryo va Buxoro kabi hududlarda quyosh energiyasidan foydalanish bo'yicha keng ko'lamli loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu esa energetika tizimining diversifikatsiyasiga, importga bog'liqlikning kamayishiga va uglerod izining pasayishiga yordam bermoqda. Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash va chiqindilarni boshqarish tizimlarini modernizatsiya qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shaharlarda chiqindilarni ajratish va qayta ishlash bo'yicha dasturlar amalga oshirilmoqda, bu esa atrof-muhitni himoya qilishda muhim qadamdir. Qishloq xo'jaligida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, pestitsidlar va kimyoviy o'g'itlardan foydalanishni kamaytirish, organik dehqonchilikni rivojlantirish ham davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ushbu choralar tuproq unumdorligini saqlash va atrof-muhitni ifloslanishdan himoya qilishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, O'zbekiston hukumati yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha strategik hujjatlar va qonunlarni ishlab chiqmoqda. Bu esa barqaror rivojlanish tamoyillarini amalda qo'llash, sarmoyalarni jalb qilish va ekologik standartlarni oshirishga xizmat qilmoqda. Shunday qilib, mamlakat yashil taraqqiyot yo'lida barqaror va izchil rivojlanmoqda.

Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida duch kelinadigan asosiy muammolar qatoriga moliyaviy resurslarning yetishmasligi kiradi. Yashil texnologiyalar va ekologik loyihalarni amalga oshirish katta miqdorda investitsiyalarni talab qiladi. Shu bois, davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlik, shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Texnologik sohada ham ayrim cheklolar mavjud. Ilg'or ekologik texnologiyalarni import qilish, ularni mamlakat sharoitiga moslashtirish va mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun yetarli ilmiy va texnik bazani shakllantirish talab qilinadi. Tashkiliy jihatdan, ekologik qonunchilikni takomillashtirish, yashil iqtisodiyotning barcha sohalarida barqaror siyosatni yaratish, shuningdek, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha monitoring va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish lozim. Bularning barchasi tizimli va uzluksiz jarayon bo'lib, barcha darajadagi davlat organlari va fuqarolarni birlashtirishi kerak. Shuningdek, jamoatchilikning ekologik madaniyatini oshirish, yashil iqtisodiyotning afzalliklari haqida keng targ'ibot ishlarini olib borish muhim. Bu esa odamlarning yashash tarzini o'zgartirishga, barqaror iste'mol va ishlab chiqarishga yo'naltiradi. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyotga o'tish mamlakat uchun katta imkoniyatlarni ochadi. Bu yangi iqtisodiy sektorlarning rivojlanishi, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar joriy etilishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, eksport salohiyatining oshishi va milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash orqali ijtimoiy farovonlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

XULOSA

Yashil iqtisodiyot zamonaviy dunyoning eng dolzarb iqtisodiy va ekologik muammolariga javob sifatida paydo bo'ldi. Uning asosiy maqsadi — iqtisodiy o'sish bilan tabiatni muhofaza qilish o'rtasida muvozanatni ta'minlashdir. Global iqlim o'zgarishi, tabiiy

resurslarning kamayishi va atrof-muhitning ifloslanishi kabi muammolar yashil iqtisodiyotning ahamiyatini yanada oshirmoqda. O'zbekiston esa ushbu global jarayonga faol qo'shilib, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni boshqarish va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish bo'yicha muhim qadamlar tashlamoqda. Mamlakatning yashil iqtisodiyotga o'tishi nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilish, balki yangi ish o'rinlari yaratish, iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi. O'zbekiston uchun yashil iqtisodiyot yangi sanoat tarmoqlari, yuqori texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy qilish uchun platforma yaratadi. Bu esa mamlakatning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi, eksport salohiyatini kengaytiradi va iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyot ijtimoiy sohada ham barqarorlikni ta'minlab, aholining sog'lom va yashash sifatini yaxshilashga yordam beradi. Kelajak avlodlar uchun barqaror, toza va sog'lom muhit qoldirish insoniyat oldidagi eng muhim vazifalardan biridir. Shu sababli, yashil iqtisodiyotga o'tish davlat siyosati darajasida ustuvor vazifa sifatida ko'rilishi, barcha sohalarda samarali va uzluksiz qo'llab-quvvatlanishi zarur. Bu yo'lga xalqaro hamkorlik, innovatsiyalar va investitsiyalar muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Albatta, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni qiyinchiliklardan holi emas — moliyaviy resurslar, texnologik bazaning cheklanganligi va ijtimoiy ongni oshirish kabi muammolar mavjud. Ammo ushbu to'siqlarni yengib o'tish, mamlakatni barqaror rivojlanish yo'lga qo'yish va kelajak avlodlarga sog'lom atrof-muhit qoldirish uchun zarur. Shunday qilib, yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muammolarga samarali yechim, balki iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning yangi modeli sifatida O'zbekistonning farovon kelajagini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). *Blueprint for a Green Economy*. Earthscan Publications Ltd.
2. United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*.
3. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2017). *Green Growth Indicators 2017*.
4. Shcherbakov, A. V. (2016). *Зеленая экономика и устойчивое развитие [Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish]*. Moscow: Nauka.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2022). *O'zbekiston iqtisodiyotining ekologik holati bo'yicha hisobot*. Tashkent.
6. Nazarov, B., & Karimova, D. (2020). "Yashil iqtisodiyot va uning O'zbekistonda rivojlanish istiqbollari". *Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnal*, 5(3), 45-52.
7. World Bank. (2019). *Uzbekistan: Environmental Sustainability and Green Growth*. Washington, D.C.
8. Stern, N. (2007). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge University Press.
9. UNECE (United Nations Economic Commission for Europe). (2013). *Green Economy and Sustainable Development: A UNECE Perspective*.